

**Романів С.Р., к.е.н., доцент
кафедри аудиту, ревізії та контролінгу,
Романів Р.В., к.е.н., доцент
кафедри обліку у виробничій сфері**

Особливості антикризового аудиту в системі управління бізнесом

Інститут неспроможності є невід’ємним атрибутом ринкової економіки і використовується для її очищення від неефективних суб’єктів господарської діяльності. У практиці розвитку країн із ринковою економікою банкрутство виступало і виступає як ефективний механізм регулювання та саморегулювання економіки і, насамперед, дотримання виконання зобов’язань суб’єктами господарювання.

Загальноприйнятою є думка, що банкрутство і криза на підприємстві – поняття синонімічні. Банкрутство власне і розглядається як крайній прояв кризи. У дійсності ж справа виглядає дещо інакше: підприємство піддається різним видам криз (економічним, фінансовим, управлінським), а банкрутство є лише однією з них. У всьому світі під банкрутством розуміється фінансова криза як повна або часткова відсутність джерел фінансування поточної діяльності підприємства, тобто неможливість вчасно виконати свої фінансові зобов’язання перед партнерами.

Кризова ситуація розвивається на таких стадіях:

- економічна неспроможність (прихована стадія банкрутства);
- фінансова нестабільність;
- неплатоспроможність (реальне банкрутство);
- стадія офіційного визнання банкрутства [2].

Перша стадія кризи характеризується падінням ефективності капіталу, показників ділової активності фірми, зниженням рентабельності та обсягів прибутку і появою збитковості суб’єкта господарювання. Другій стадії притаманна відсутність власних засобів і резервних фондів, що негативно впливає на перспективи розвитку фірми, довгострокове планування грошових потоків, раціональне бюджетування і відповідно значне скорочення виробництва. Третя стадія – це стан гострої неплатоспроможності, коли підприємство немає можливості профінансувати навіть скорочене виробництво і сплачувати платежі за попередніми зобов’язаннями та виникає реальна загроза призупинення або ліквідації виробничого процесу і банкрутства відповідно.

На нашу думку, вищепредставлені лише ті стадії, які свідчать не про розвиток кризової ситуації, а про її настання. Адже кризова ситуація може розвиватися в умовах відносного благополуччя економіки фірми і менеджмент її фіксує вже при наявній неплатоспроможності.

В ринкових умовах господарювання та посилення умов конкурентного середовища зростає кількість чинників, які здатні спровокувати кризове становище підприємства, включаючи і його банкрутство. Слід зазначити, що такі чинники не є безпосередньо причиною виникнення кризової

ситуації та банкрутства фірми, проте вони впливають на розвиток факторів погіршення її фінансово-економічного стану. Зокрема до зовнішніх факторів відносяться: тип економічної системи, незбалансована кредитна політика фірми, розмір платоспроможного попиту клієнтів, фаза економічного циклу, темп і розміри інфляції і т.д. До складу внутрішніх чинників включають: нераціональне використання ресурсів, низьку якість продукції, невисокий рівень менеджменту і маркетингу фірми, невідповідність типу організаційної та управлінської культури підприємства його технологічній структурі.

Можливість настання кризових ситуацій вимагає формування особливого типу менеджменту, що отримав назву антикризовий. При цьому політика антикризового управління представляє собою частину загальної фінансової стратегії підприємства, яка полягає в розробці системи методів попередньої діагностики загрози банкрутства та впровадження механізмів фінансового оздоровлення підприємства. Основною метою антикризового управління є розробка і реалізація заходів, спрямованих на швидке відновлення платоспроможності і створення достатнього рівня фінансової стійкості підприємства. Особливість антикризового управління проявляється в об'єднанні у систему діагностики, попередження, подолання кризи, стратегії реструктуризації і застосування нестандартних методів в управлінні персоналом.

Система антикризового фінансового управління базується на певних принципах, а саме: постійна готовність до можливого порушення фінансової рівноваги підприємства; рання діагностика кризових явищ у фінансовій діяльності підприємства; ранжування показників кризових явищ (оскільки на даний час використовується велика кількість таких показників - імовірність банкрутства, ліквідність, ділова активність, рентабельність тощо), то аудиторі потрібно диференціювати їх за ступенем небезпеки для фінансового стану підприємства; терміновість і адекватність реагування на ступінь загрози (чим швидше служба аудитор виявить причини, прорахує наслідки і розробить комплекс альтернативних варіантів реагування на кризу, тим ефективнішим будуть дії фінансового менеджменту)[1].

Система антикризового управління володіє такими притаманними лише їй особливостями: гнучкість і адаптивність, здатність до диверсифікації і своєчасного реагування, можливість ефективно використовувати потенціал підприємства та неформальні методи управління.

Слід зазначити, що єдність методів фінансового планування, регулювання і контролю є головними операційними важелями антикризового менеджменту та аудиту.

Важливим методико-аналітичним прийомом фіксації передбанкрутного стану фірми є антикризовий аудит. Антикризовий аудит - це системний процес нагромадження і обробки інформації за допомогою спеціальних методів оцінки природи і глибини кризи компанії з метою її попередження або пом'якшення кризових наслідків.

Склад визначальних цілей антикризового аудиту для реалізації програми антикризового регулювання фірми представлений на рис.1.

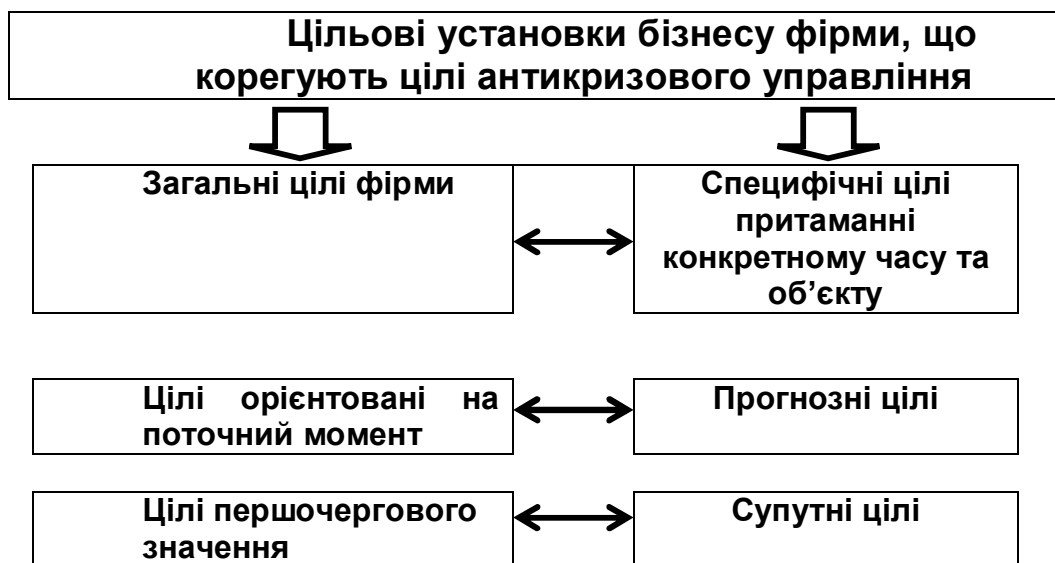

Рис. 1. Систематизація цілей антикризового аудиту[4]

При антикризовому аудиті господарська структура фірми характеризується такими фундаментальними економічними вимірами. По-перше, має місце функціональний стан основних факторів виробництва (капітал, робоча сила, організація). По-друге, підлягають перевірці всі види промислової діяльності (технічна, комерційна, фінансова, облікова, управлінська).

Основними етапами проведення антикризового аудиту є: діагностика кризової ситуації; підготовка програми виходу фірми із кризи; здійснення контролю за її виконанням; оцінка ефективності реалізації антикризової програми в цілому. Доцільно зазначити, що антикризовий аудит за методами планування його етапів ідентичний загальному аудиту. На окремих етапах такого аудиту необхідно використовувати особливі методи донесення проміжної і заключної інформації до керівництва фірми. Ці методи відрізняються від методів загального аудиту фінансової звітності підприємства. Зокрема проміжна інформація про причини і наслідки кризи передається керівнику вже на етапі початкової діагностики і узгодження програми антикризового аудиту. Також специфіка антикризового аудиту проявляється при розрахунку рівня суттєвості та величини аудиторського ризику, при визначенні обсягу і складу аудиторських процедур.

До складових аудиторського ризику при виконанні програми антикризового управління підприємством слід віднести такі як:

- неправильна діагностика кризового стану об'єкта (імовірність помилок при визначенні аудитором реального економічного стану фірми, зовнішніх і внутрішніх чинників її кризи);

- розробка неефективної антикризової програми (імовірність прорахунків при підготовці аудитором конкретних рекомендацій);
- невиконання адміністрацією підприємства рекомендацій аудиторів (імовірність порушень у діях адміністрації щодо якості і строків реалізації заходів запропонованої аудитором антикризової програми);
- ризик невиявлення (імовірність того, що застосовувані аудиторами процедури не дозволять виявити в процесі контролю реалізації антикризових заходів суттєві за своїми наслідками неправильні дії адміністрації) [4, 28].

При цьому нульовий ризик антикризового аудиту рівнозначний цілковитій впевненості аудитора у максимальній результативності запропонованої ним програми виходу фірми із кризової ситуації.

Слід зазначити, що в сучасних умовах господарювання система антикризового аудиту набуває нових ознак, розвиваючи які її вплив на кризове підприємство суттєво зростає. Нові функції антикризового аудиту(функція коригування, рекомендаційна функція та функція аутсорсингу) сприяють розширенню меж аудиторських послуг і забезпечують отримання більш достовірних аудиторських доказів(наприклад, за рахунок автоматизації аналітичних процедур).

Список використаних джерел

1. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента . Т.2. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2001. – 512с.
2. Бригхем Ю. Финансовый менеджмент: Полный курс / Бригхем Ю., Гапенски Л. - В 2-х т. Т. 2. – СПб: Экономическая школа, 1997. – 669с.
3. Градов А.П. Экономическая стратегия фирмы [учеб. пособие] / А.П.Градов. – СПб:Специальная литература, 1999. – 586с.
4. Князев Е.Н. Развитие свойств внутреннего анти кризисного аудита для продуктивного управления бизнесом / Е.Н.Князев // Управление риском.-2002.-№4.-С.25-37.
5. Крыжановский В.Г. Антикризисное управление : [учебник] / Крыжановский В.Г., Лапенков В.И., Лютер В.И. – М.:ПРИОР, 1998.-432с.
6. Братищенко Ю. Підстави банкрутства / Ю.Братищенко // Економіка, фінанси, право. – 2002. – № 1. – С. 3-7.
7. Великий Ю.М. Особливості кризового стану вітчизняних підприємств і методів його оцінки / Ю.М.Великий, О.Ю.Проскура // Фінанси України. – 2002.- №10. – С. 29-34.